

мирани социолог религије савсим нову, ревидирану слику богатих фасета седам великих крсташких похода и свега што се између 1095. и 1291. године у Европи и на Блиском Истоку заиста збивало.

Изузму ли се слепе мрље и идеолошке идиосинкразије, реч је о надасве занимљивој књизи, која можда ту и тамо

пренаглашено идеализује слику ратника-витезова, сходно литерарним клишеима у духу романтике 19. века, у парадним костимима и униформама попут Ричарда Лављега Срца. И мимо тих сужења перспективе, Старкова књига заслужује пажњу богословске и академске јавности.

Зоран Ангрић

Klaus Rosen: *Konstantin der Große. Kaiser zwischen Machtpolitik und Religion*

Klett–Cotta Verlag, Stuttgart 2013.

494 стр. ; 23 cm

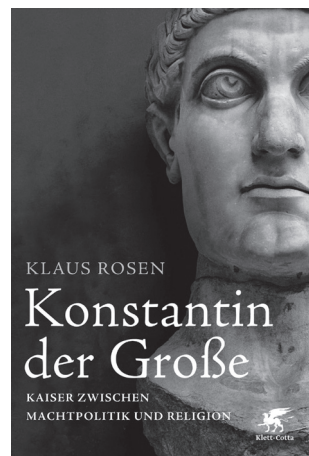
ISBN: 978–3–608–94050–3

Победа у знаку крста

– О цару Константину у делу једног немачког аутора –

Пре нешто више од 1700 година, 28. октобра 312. године, однео је Константин Велики победу над својим противницима на Милвијском мосту, северно од Рима. Да ли је тај тријумф био плод предсказања (визије) крста и Константина, као првог хришћанског цара, односно да ли је тим догађајем Запад постао хришћански – то су махом фокуси око којих круже мултиперспективна испитивања у различитим публикацијама на немачком говорном подручју.

Слика Константина Великог била је од почетка кроз екстремне дивергенције доведена до искључивих супротности. Таква дијаметрично опречна слика није постојала само међу прсталицама и противницима, међу староверујућим и хришћани-

ма, већ је и унутар хришћанства била инкохерентна: дело и личност цара Константина су православни, аријанци, донатисти итд. начелно противречно оцењивали. Док га је средњи век видео као ослободиоца, заштитника и подржитеља Цркве Христове, дотле је слика о њему у просветитељству, посебно код Волтера, била изложена сумњи и критици. Тако Јакоб Буркхарт у својој монографији (Jacob Burckhardt, *Die Zeit Constantins des Großen*, 1853) долази до закључка „да у овом генијалном човеку препуном славољубивости“ не може бити речи о религиозности, већ само о нерелигиозности.

Једна занимљива књига из серије књига о Константину Великом је дело Клауса Розена, почасног професора старе историје из Бона, који се у своме делу – Klaus Rosen: *Konstantin der Große. Kaiser zwischen Machtpolitik und Religion*, Klett-Cotta Verlag, Stuttgart 2013. – упушта у бескрајно компликовану историју тетрархије, настојећи да је аналитички, корак по корак, расплете. У хаосу династичких престројавања и пермутација веома је тешко изнаћи црвену нит развојне линије. Ватрена властољубивост је карактерисала Константинов дух још од малих ногу, аподиктички тврди Розен. Та карактерна одлика,

могло би се рећи, одређује и ауторово виђење Константина Великог. Но ипак, историографска поента књиге, коју краси прецизно и филиграно рачвање теза и хипотеза, је Розенова свеприсутна идеја о контингентности збивања. Све одлуке која су се ослањала на структуре и традицију водиле су зависности од других одлука, у непрегледном ланцу детерминирајућих интеракција.

Из постулиране мреже међузависности и међудејства Розен настоји да исклеше појам рационалности, чиме би се „Константиновски обрт“ могао плаузибилније објаснити, без усињених интроспективних пројекција у „хладно срце“ ауторитативног властодршца, каквим га је Јакоб Буркхарт сматрао. У центру Розенових испитивања је, разуме се, политика религије, а личност Константинова само у секундарном плану и у контексту његове политичке *vita activa* осветљена. Розен одбацује распрострањено мишљење да је Константин већ 312. године, у време битке код Милвијског моста, био декларативни хришћанин. Са стрпљивошћу Розен скида копрену са свих знакова раног Константиновог обраћања хришћанству. Када се у једној необјављеној епистоли из 321. године обратио северноафричким хришћани-

ма као сабраћи, тиме је тражио пре пут да оконча унутарњи раздор са донатистима но да декларише свој хришћански идентитет, вели Розен.

Три године доцније војевао је против Лицинија у грађанском рату. Најзад је идеја једног царства под једним царем и једним хришћанским Богом постала стварност. Та стварност није била ни визија, ни обрт, већ плод историјске поуке и рационалног рачуна: да је религиозна хармонија предуслов вечном миру и јединству царства. Централно поглавље о идејном јединству царства је посвећено Константиновом посредовању између аријанаца и

православних. Розен суптилно настоји на начелном двојству контингентног и напоредог успеха и пораза.

Кроз векове, рецепција Константина Великог је нарасла у густе и непрозирне слојеве, које Розен са акрибијом и елегантним умећем групише и слој за слојем ослобађа анахронистичког смисла. Такво прокрчење прашуме захтева од читаоца стрпљивост и концентрацију, награђујући га, у исто време, јасном, зрелом и стилистички елегантном прозом која у вишеструком смислу одликује и краси ово дело Нестора старе историје из Бона.

Зоран Андрић

Diarmaid MacCulloch: *Reformation : Europe's House Divided 1490–1700*

Penguin Books 2012
864 стр. ; 20 cm
ISBN: 9780140285345

Историја Реформације као историја идеја

Дармејд Макалох, професор црквене историје на универзитету у Оксфорду и члан Британске академије наука, аутор је више угледних списа међу којима су најпознатији *Thomas Cramner : A Life* (Yale University Press, 1996 – 692 стр.)

и *The Boy King: Edward VI and the Protestant Reformation* (University of California Press, 2002 – 283 стр.). Пред нама је његово дело о револуционарној епохи реформације – *Diarmaid MacCulloch: Reformation : Europe's House Divided 1490–1700*, Pen-